

تبیین عوامل روان‌شناختی و اجتماعی بر نوع دوستی خیرین مدرسه‌ساز

علی دلاورا^۱

زهرا شعبانی^۲

یوسف کریمی^۳

فریبرز درتاج^۴

تاریخ وصول: ۱۳۹۴/۵/۳

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۴/۹/۱۵

چکیده

هدف از این پژوهش، تبیین رابطه عوامل روان‌شناختی، اجتماعی با نوع دوستی خیرین مدرسه‌ساز است. روش پژوهش، همبستگی و پیش‌بین بر اساس تعداد متغیرها و جدول کرجسی و مورگان (۱۹۷۰) با روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای حجم نمونه ۳۷۰ نفر انتخاب شدند و برای گردآوری داده‌ها از آزمون‌های شخصیتی (Neo)، خوش‌بینی، خودکارآمدی عمومی شوآرتز، انگیزش پیشرفت هرمنس، ارزش‌های مادی، متافیزیک، خودمختاری اخلاقی و احساسات اخلاقی استفاده شد. تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از همبستگی پیرسون، رگرسیون چند متغیری بر اساس مدل همزمان تحلیل شد. یافته‌های تحقیق روان‌شناختی نشان داد که ابعاد مختلف شخصیت، ویژگی‌های خودکارآمدی، خوش‌بینی و انگیزش پیشرفت با نوع دوستی خیرین رابطه‌ای معناداری دارد. یافته‌های اجتماعی نشان داد که خودمختاری اخلاقی، ارزش‌های مادی، احساسات اخلاقی و ارزش‌های متافیزیک با نوع دوستی خیرین رابطه‌ای معناداری دارد. بر اساس محاسبه ضریب شیب، برون‌گرایی، موافقت، جهت‌گیری زندگی و خودکارآمدی، ارزش‌های مادی، متافیزیک و احساسات اخلاقی بر نوع دوستی خیرین مؤثر بوده است پس برون‌گرایی، موافقت، جهت‌گیری زندگی و خودکارآمدی، ارزش‌های مادی، متافیزیک و احساسات اخلاقی، نوع دوستی خیرین را پیش‌بینی کرده است

۱. استاد سنجش و اندازه‌گیری تربیتی دانشگاه علامه طباطبائی

۲. دانش‌آموخته دانشگاه علامه طباطبائی و استادیار پژوهشکده تعلیم و تربیت (نویسنده مسؤل)

shabaniedu@gmail.com

۳. استاد روانشناسی تربیتی دانشگاه آزاد اسلامی

۴. استاد روانشناسی تربیتی دانشگاه علامه طباطبائی

واژگان کلیدی: عوامل روانشناختی، عوامل اجتماعی، ارزش‌های متافیزیکی، نوع‌دوستی،

خیرین مدرسه‌ساز

مقدمه

یکی از پدیده‌هایی که انسان معاصر را در هزاره سوم تهدید می‌کند فقر نوع‌دوستی در اشکال طلاق و فروپاشی کانون خانواده می‌باشد که به یک پدیده عادی تبدیل شده و بین ۴۳٪ تا ۶۴٪ ازدواج‌ها به طلاق منجر شده است (فورز^۱، ۲۰۰۰) تحقیقات، انحرافات جنسی را با ارزش‌های مادی، معنادار نشان داده است (نوئل – نویمان^۲، پیل^۳، ۱۹۸۴؛ نورک^۴، ۱۹۸۷؛ به نقل از اینگلهارت^۵، ۱۹۹۰). مدارس، نمایانگر صحنه‌هایی خشونت دانش‌آموزان است (بلومار^۶، ۲۰۰۰؛ به نقل از بازرگان^{۱۳۸۲}). پژوهش‌های انجام‌شده در قلمرو خشونت در مدارس ایران باعث اعتراض دانش‌آموزان و اولیای آنان و مانع تحقق اهداف آموزش و پرورش شده است (بازرگان و گودرزی^{۱۳۷۸}؛ بازرگان^{۱۳۷۵}؛ به نقل از بازرگان^{۱۳۸۲}). کودکان پرخاشگر هر سه دقیقه یک‌بار به پرخاشگری کلامی و هر هشت دقیقه یک‌بار به پرخاشگری فیزیکی اقدام می‌کنند؛ سطح پرخاشگری پسران، در مقایسه با دختران بسیار بیشتر است و این تفاوت در تمام طول عمر پایدار می‌ماند (هانیزو کافمن^۷، ۱۹۹۴؛ به نقل از رایس^{۲۰۰۱}). رضایی در تحقیقی (۱۳۸۵) نشان داد که از هر ده ازدواج یک مورد به طلاق می‌انجامد و یک پنجم ازدواج‌ها در تهران به طلاق منجر شده، بطوری که طلاق در استان تهران دو برابر میانگین کشوری است و خاستگاه رفتارهای پرخاشگرانه کودکان و نوجوانان اغلب موقعیت خانواده است. والدینی که از روش‌های تربیتی آزارگرانه استفاده می‌کنند سبب بروز رفتارهای خشونت‌آمیز فرزندان در بافت جامعه می‌شوند و پیامد منفی پرخاشگری، به افت تحصیلی، ترک تحصیل زودرس، بزهکاری باگذشت زمان، رفتار خصومت‌آمیز بیشتر با معلمان و همسالان و خویشاوندان

-
1. Fowers
  2. Noelle – Neuman
  3. Piel
  4. Norc
  5. Inglehart, Ronald
  6. Blomart
  7. Hines & Kaufman

منتهی می‌شود. امروز فقدان معنویت و اخلاق نه تنها در جوامع غربی یک بحران فراگیر را به وجود آورده، دامنه و آثار و تبعاتش به جوامع دیگر انسانی منتقل شده و چنانچه برای مقابله این بحران اجتماعی اقدامات لازم انجام نشود این آفت جهانی همه‌جا را فرا خواهد گرفت و به انهدام بشریت می‌انجامد، اخلاق نوع‌دوستانه بیشتر درون زاد است و فرد را از رفتارهای منفعت طلبانه و خشونت آمیز باز می‌دارد.

نظریه‌های اخلاق نوع‌دوستی را در پنج گروه می‌توان مورد توجه قرار داد: ۱- برخی از نظریه‌پردازان (مک کال، سیمون، ۱۹۸۷؛ استرایکر، ۱۹۸۰؛ ترنر، ۱۹۷۸؛ پلیاوین و شارن، ۲۰۰۸) بر این باور هستند که همدلی و مسئولیت‌پذیری سبب شکل‌گیری هویت نقش‌می‌شود و می‌تواند جنبه مهمی از شخصیت شود. هافمن (۲۰۰۰) بر این باور است که همدلی، احساس اخلاقی بنیادی است. ۲- نظریه انگیزش اجتماعی و عدالت اجتماعی، مسئولیت، احساسات و اختیار از عناصر اصلی این نظریه می‌باشد و در قالب نظریه‌های انگیزشی است و تحت نظریه یک هدف نهایی یعنی تسلط بر محیط قرار دارد که نقش ثانویه‌ای را ایفا می‌کند (واینر^۲، ۲۰۰۶). پوپر (۱۳۷۶: ص ۱۳۸) بر این باور است که انسان بدون مسئولیت یک صدم معنای انسان را نمی‌دهد. ۳- مفهوم نیکوکاری، نوع‌دوستی، همدلی، همدردی، شفقت، محبت، شکل‌هایی از رفتارهای یاری‌رسان است که با افزایش سن رشد می‌یابد (پلیاوین و شارن، ۲۰۰۸) ۴- توماس (۲۰۰۱) بر این باور است که نوع‌دوستی به منزله عملی که خارج از خودخواهی است، در چارچوب عوامل روان‌شناختی، اجتماعی و ارزش‌های اخلاقی قرار دارد. ۵- نوع‌دوستی، یادگیری فطری است و هرانسانی پتانسیل رسیدن به کمال را دارد و کمال‌خواهی، سطحی از ارزش‌های انسانی را در بردارد. مازلو (۱۹۷۱) معتقد است اشتباه بزرگ فروید این بود که فکر می‌کرد ناخودآگاه حاصل شر است درحالی‌که ناخودآگاه حاصل ریشه‌های خلاقیت، سعادت اخلاقی و ارزش‌هاست. (مازلو، ۱۹۷۱: ص ۱۷۳). انگیزه و نیازهای تعالی فرد با عمل نوع‌دوستی ارتباط مستقیم دارد. ۶- نظریه خودگرایی اخلاقی^۳ بر این امر تأکید می‌شود، که هر شخصی باید خیر

---

1. Role Identities
2. Weiner, Bernard
3. Ethical egoism

منفعت خویش را به حداکثر برساند. (سینگر، ۱۹۹۱). روان‌شناسان خود‌گرایی معتقدند اگر انگیزه آدمی در اعمال به‌ظاهر فداکارانه و دیگر‌گرایانه واکاوی دقیق شود، این اعمال را تنها برای رسیدن به حالت خوشایند روحی و ارضاء شفقت‌ورزی خود انجام می‌دهد. بایر^۱ (۱۹۹۸) براین باور است که زنان، اخلاق مراقبتی و مردان اخلاق عدالتی را اتخاذ می‌کنند و به نظر وی بهترین تئوری اخلاقی، مراقبت و عدالت را همراه و همگام باهم باید در نظر گرفت. جونز و مورینگان^۲ در روان‌شناسی برای باور هستند افراد به سبب تصمیمات خود‌محورانه‌ای که به انگیزه جلب منافع شخصی صورت می‌گیرد، از هنجارهای اخلاقی یا پیامد اخلاقی خود، آگاهی ندارند. زونگ^۳ (۲۰۰۵) در بین دانشجویان کشورها و ملیت‌های گوناگون دو گروه را انتخاب کرد، گروهی را به تصمیم‌گیری عقلانی و گروه دیگری را به تصمیم‌گیری احساسی تشویق کرد. نتایج بررسی نشان داد گروهی که عقل را مبنای تصمیم‌گیری قرار دادند بیشتر مرتکب فریبکاری شدند، گروهی که براساس احساسات تصمیم گرفتند به علت احساس گناه به رفتارهای اجتماعی مطلوب، بیشتر گرایش پیدا کردند. پس برای تشخیص خیر و شر اخلاقی تعادل عقل و احساس لازم است. کرت بایرز (۲۰۰۲) براین باور است که استدلال اخلاقی ویژگی کلی خود را از دست داده است و بیشتر به‌سوی پراگماتیسم حرکت می‌کند (گرون^۴، ۲۰۰۲). در اخلاق فضیلت‌مدار نیاز به تعهد^۵، خود‌کنترلی و خویش‌داری^۶ و از خودگذشتگی^۷ است (فور، ۲۰۰۰). بنابراین منش اخلاقی نمی‌تواند به‌طور کامل بر فرد‌گرایی^۸ غلبه کند. رفتارهای جمع‌گرا و فرد‌گرا هم تابع تفاوت‌های فرهنگی است، فرد‌گراها تمایل دارند به اعضای درون گروه کمک کنند و جمع‌گراها به اعضای خارج از گروه هم کمک می‌کنند. نیگل^۹ (۱۹۷۰) عنصر مشترک اخلاق نوع‌دوستی از طریق عقل عملی و براساس ارزش‌های عینی

-
1. Baier
  2. Jones & Murnighan
  3. Zong
  4. Gerwen, J
  5. Commitment
  6. Self- Discipline
  7. Self- sacrifice
  8. Individualism
  9. Nagel

و مشترک انسان‌ها شکل می‌گیرد. آرگیل (۲۰۰۰) و بیکر (۲۰۱۰)، معتقدند کمک به دیگران با دینداری درونی، همبستگی $r=0/42$ دارد. تحقیق لین و اسمیت (۱۹۹۱) نشان داد که در انگلستان ۰/۴۴ افرادی که کارهای داوطلبانه خیریه انجام می‌دادند هنگامی که از فایده منافع این کارها، سؤال شد اظهار کردند که فلسفه زندگی ما دلالت بر کمک به دیگران دارد؛ بنابراین در این دیدگاه انسان دارای بعد متافیزیکی است که حقیقت انسانیت به آن وابسته است و امری دائم و فناپذیر است. تفاوت خودگرایی و حب ذات در این است که خودگرایی منحصر به بعد مادی و جسمانی است، بر بنیان انسان‌شناسی ماتریالیستی استوار است و حب ذات بعد ماوراءمادی است و نوع دوستی سطحی از ارزش‌های اساسی انسانی است که به تعالی انسانی می‌انجامد، افرادی که به مذهب متعهدتر هستند در عمل اخلاقی پیشروتر از دیگران می‌باشند. نظریه اخلاق محبت در یهود^۲، مسیحیت و اسلام با منشأ فضائل اخلاقی پذیرفته شده است (فرانکنا، ۱۳۷۶).

تحقیق راشتون (۱۹۸۴؛ آیزنبرگ، ۲۰۰۲، ۲۰۰۷) نشان داد که نوع دوستی با مهرورزی همبستگی ($r=0/43$) دارد و نوع دوستی با همدلی همبستگی ($r=0/15$) دارد، مهرورزی با همدلی همبستگی ($r=0/47$) دارد و مؤید این است که ویژگی‌های شخصیتی همدلی، مهرورزی با نوع دوستی با افزایش سن در هر دو جنس افزایش می‌یابد. در تحقیق (باتسون، ۱۹۸۲؛ لوین و همکاران، ۲۰۰۱) نشان داده شد که هرچه میزان مسئولیت‌پذیری و همدلی افزایش پیدا کند گرایش به نوع دوستی هم افزایش می‌یابد. گلداسمیت، عوامل شخصیت و ژنتیک را در سنین مختلف از لحاظ خصلت‌های گوناگون مطالعه کرد و اذعان کرد که عوامل ژنتیکی سهم محدودی بر تفاوت‌های فردی اخلاق نوع‌دوستانه دارد. راشتون (۱۹۸۵) بر این نکته تأکید کرد که ضرورت آن رسیده است عوامل اجتماعی در نوع دوستی مورد مطالعه و مقایسه قرار گیرد. پیروان تربیت منش^۳ بر این باور هستند که عمل اخلاقی^۴ تابع همدلی با دیگران و مسئولیت‌پذیری اجتماعی است. صلاحیت‌ها، شایستگی‌ها،

-
1. Lynn & smith
  2. Ethic of love
  3. Character education
  4. Moral action

خودکارآمدی و انگیزش پیشرفت قدرت را برای عمل اخلاقی یا خلاقیت اخلاقی به صورت پیش‌رونده گسترش می‌دهد (هست، ۱۹۹۳). صلاحیت‌ها و توانایی‌های شناختی و عملی قدرت اراده، یا "آنچه باید انجام شود" را در فرآیند مراحل مختلف رشد ایجاد می‌شود و از سوی دیگر انسان‌گرایان عمل اخلاقی را با نیروی اراده آزاد انسان و اتخاذ نگرش کل‌گرایانه نسبت به ماهیت انسان می‌دانند، اراده اخلاقی ریشه در ارزش‌ها و نیازهای اساسی دارد، که قدرت اراده، باتوانایی‌های شناختی (باورها) و ویژگی‌های شخصیتی، با مفهوم عاملیت شکل می‌گیرد.

مطالعات و تحقیقاتی که در ارتباط با عناصر عمل اخلاقی انجام شده به ویژگی‌های همدلی، مسئولیت‌پذیری، ارزش‌های اخلاقی و عامل انسانی اشاره کرده است. عریضی (۱۳۸۹) بیان می‌کند که احساسات اخلاقی تابع همدردی و همدلی است؛ نیرویی که به واسطه آن، انسان در لذت و درد دیگران شریک می‌شود. طالبی (۱۳۸۰) اذعان می‌دارد که پای‌بندی زنان به ارزش‌های اخلاقی بیشتر از مردان است. طالب‌زاده ثانی (۱۳۸۰) بیان می‌کند که عاملیت شخص، بهترین پیش‌بین رفتار اخلاقی است. بنا به گفته‌ی مبشر و دیگران (۱۳۸۳) عمل اخلاقی و دینی با عامل انسانی در مؤسسات و سازمان‌های اجتماعی ارتباط معناداری دارد. از دیدگاه عباس زاده و دیگران (۱۳۸۳) دیدگاه وظیفه‌گرایی بیشتر در حل مشکلات اخلاقی مؤثر است. نوبخت (۱۳۸۳) نیز عنوان می‌کند که بین منبع کنترل و تحول اخلاقی تفاوت معناداری وجود دارد. بیرامی و همکاران (۱۳۹۰) از پنج عامل شخصیتی تنها وجدانی بودن را عامل پیش‌بین نوع دوستی دانشجویان معرفی می‌کنند. کلاتری (۱۳۸۶) بیان می‌دارد که با افزایش همدلی و مسئولیت‌پذیری و کاهش تحلیل هزینه-سود نوع دوستی افزایش پیدا می‌کند. میزرا محمدی (۱۳۸۹) دینداری، فرد را به فضائل اخلاقی و ارزش‌های دینی نزدیک کرده است.

نگاهی به تحقیقات موجود در زمینه تحول اخلاقی ما را به این نتیجه‌گیری می‌رساند که رفتار اخلاقی عملکردِ فارغ‌التحصیلان در نظام آموزش و پرورش فاقد کارایی و اثربخشی بوده و افزون بر این تحول اخلاقی بیشتر مبتنی بر نظریه خودگرایی اخلاقی و متمرکز بر منفعت شخصی ابزارگرایانه است و انگاره‌های اثبات‌گرایانه بر آن حاکمیت بیشتری دارد

(شعبانی، ۱۳۹۰). در فرا تحلیل تحقیقات انجام‌شده در قلمرو رفتار اخلاقی براساس نظریه کلبرگ با درجات آزادی ۳۴۶ و ۱۸ و احتمال ۰/۹۵ میزان اثر ناچیز بود، به جهت این که سطوح اول و دوم نظریه رشد اخلاقی کلبرگ براساس خودگرایی و متمرکز بر منفعت شخصی است در حالی که رفتار اخلاقی بر جهت‌گیری دیگرخواهانه است؛ مهم‌ترین نقطه ضعف نظریه‌ی پیاژه و کلبرگ این است که بر استدلال اخلاقی بیشتر از عمل اخلاقی تأکید کرده‌اند (آرنولد، ۲۰۰۰)؛ درحالی که مبانی نظری کنونی رویکرد خودگرایانه، در روان‌شناسی تکاملی و روان‌شناسی اخلاق فردی، اجتماعی و خانوادگی است که با نیازهای اساسی انسان در مراحل مختلف رشد در تعارض است.

گرت (۱۹۷۳) براین باور است که یک رابطه عمیق بین عقل و اخلاق وجود دارد؛ بایستی اخلاق توسط عقل تبیین و توجیه شود. به عقیده وی عقل یک جوهر خود گرا دارد و عقل است که فرد را به خودنگه‌داری از زیان و ضرر وا می‌دارد. اصل خودگرایی عقلانی^۱ بر منفعت شخصی و اصل نوع‌گرایانه^۲ بر منفعت دیگران است. هابز^۳ معتقد است شکاف بین خودگرایی عقلانی و دیگرخواهی را با استفاده از مقررات اجتماعی می‌توان پر کرد. خودگرایی روان‌شناختی بر این معنا است که فرد برحسب طبیعت خود صرفاً به دنبال منافع خود است و چنانچه منافع دیگران را هم در نظر دارد به تبع بهره‌ای نیز در تأمین منافع فردی دارد (هابز، ۱۶۷۹؛ به نقل از صفایی، ۱۳۸۲). مطهری (۱۳۶۲) با اختیار کردن انسان، دو خود را برای انسان در نظر می‌گیرد؛ خود حقیقی و خود پنداری غیر اصیل، خود حقیقی و اصیل همان خود ملکوتی یا نفخه الهی که در انسان دمیده شده است، مبارزه با نفس یعنی مبارزه با آن خود پنداری غیر اصیل. پس با قائل شدن خود حقیقی و غیر حقیقی، اشتراک همه انسان‌ها در داشتن منفعت فردی با منفعت دیگران پیوند می‌خورد. فوت^۴ (۱۹۷۲) بر این باور است که همگان نیازمند مهر، همکاری با دیگران، و یاری به هنگام گرفتاری هستند (فوت، ۱۹۷۲: ص ۱۹۴؛ به نقل از شمالی، ۱۳۸۲). پس می‌توان نتیجه گرفت در

---

1. Rational egoist
2. Altruistic
3. Hobbes
4. foot

استدلال نظری اخلاق، عقل عامل کلیدی رفتار اخلاقی است ولی در استدلال عملی، عاطفه‌ها و احساسات مهم هستند و میل‌ها به‌عنوان داده‌هایی برای عقل عملی است که نقش سامان‌دهی در جولان میلی و یا در بند کردن میل دیگر است. در نوع دوستی مستقیم^۱، احساسات اصیل همدردی، ترحم و نگرانی، اثبات ارزش نوع دوستی مستقیم است که مستلزم احساسات نوع‌دوستانه در موقعیت انگیزشی است که با انگیزش اخلاقی کانت و نوع دوستی عقلانی متفاوت است.

سرمایه روان‌شناختی جامعه خیرین مدرسه ساز در شایستگی و تعهد، فرآیندی پایدار و بی نظیری است، خیرین در فضای فرهنگ ایرانی-اسلامی شکل گرفته و با هنجارها، ارزش‌های اجتماعی و دینی گام‌های اساسی برای حل مسائل اجتماعی برداشته‌اند و تبلوری از سرمایه فرهنگی با شایستگی‌ها متنوع و پیش فرض‌های روان‌شناسی اسلامی در عمل خیر آن‌ها جاری است، چگونه مبادی عمل خیر در خیرین تحقق یافته است می‌توان منشأ اعمالشان را با عاملیت انسانی یا با فطرت نوع دوستی^۲ در ماهیت انسانی در نظر گرفت، فطرت به منزله آینه‌ای که عناصر بنیادین وجود آدمی را در همه قلمروها و ابعاد با ساختار اساسی آن را نشان می‌دهد. چنانچه سرشت انسانی با معرفت عجین شود، چگونه تاروپود شخصیت انسانی در هم تنیده می‌شود. عاملیت انسانی یا قصد و اراده‌ای انسانی می‌تواند میل‌های درونی را سامان دهد میلی را در بند کشد و میلی را به جولان درآورد، اراده در برآیند، کشمکش نیروهای قوی‌تر بر ضعیف‌تر حاصل می‌شود، در این مقاله، چرایی عمل خیر با عاملیت انسانی، فطرت و شخصیت مورد تحلیل و تفسیر قرار گرفته است.

مطالعه نوع دوستی خیرین مدرسه ساز از آن جهت اهمیت دارد، که عمل نوع‌دوستانه در ابعاد فردی، اجتماعی و دینی رخ داده است و تبلوری از کنش اجتماعی در عرصه مشارکت مدرسه سازی است. حضور خیرین خود شکوفا در سطوح ارزش‌های متعالی و اکتساب قهرمانان اخلاقی همچون علی‌پور، خسروشاهی، مردانی آذر، داورپناه (۱۳۸۶) که تمام مایملک خود را وقف مدرسه سازی کرده‌اند و خلاقیت اخلاقی یا ظهور انسان کامل

---

1. Direct altruism
2. Altrusim

در جامعه خیرین متجلی شدند، مهمترین اصل متعالی شدن آنان در ویژگی‌های فردی یا شخصیتی در دامنه‌ای سنی (۸۸-۲۶) است و از سوی دیگر و تنوع سنی نمایشی از نیمرخ مراحل رشد انسان در جوانی، میانسالی، بزرگسالی و سالمندی است تصویری از رشد انسان در پیوستار مراحل متفاوت است، بانگریستن به گذشته و باحضور در واقعیت امروز دورنمای جدیدی از آینده انسان پیش روی پژوهش قرار می‌گیرد و پیچیدگی انسان آشکار می‌شود و براساس روند رشدی انسان (گذشته، حال و آینده) ویژگی‌های نوع‌دوستانه انسان بهتر ترسیم می‌گردد نمونه‌ای انسان‌های رشد یافته که الگوی اصلی بشر هستند که اوج فطرت نوع‌دوستی در چه دامنه‌ی سنی قرار دارد و بر اساس چرخه زندگی بهترین آحاد خیرین، دورنمایی از رشد اخلاقی در جوانی، میانسالی و سالمندی فراهم شده است، چگونه گرایش‌های اخلاق و ارزش‌های اجتماعی سبب شکل‌گیری رفتار نوع‌دوستانه شده و جنبش فعال خیرین در حل مسائل اجتماعی نمایانگر خیزش ارزش‌های مادی^۱ یا فرامادی است. در کشور ما نیز علیرغم تلاش برای زیرپوشش قراردادان اطفال واجب‌التعلیم و اخذ تدابیر و رشد جمعیت بالا و ازدیاد روز افزون جمعیت دانش‌آموزان در حال تحصیل، بالارفتن تقاضای اجتماعی برای ورود به مدرسه و نظام آموزش و پرورش در سال ۱۳۷۸ با ۱۹ میلیون جمعیت دانش‌آموز، که بسیاری در مدارس پنج‌نوبته مشغول به تحصیل بودند تنها در بعد تأمین فضای آموزشی ۱۷۰۰ میلیارد تومان بودجه نیاز داشت و امکان تخصیص منابع دولتی به بخش آموزش و پرورش به علت کمبود منابع مالی امکان نداشت که تنها نیاز تأمین فضاهای آموزشی معادل بودجه عمرانی کشور نیاز بود تا موقعیت بحرانی تأمین فضای آموزشی کنترل گردد. با ارزیابی‌های مختلف کمبود فضای آموزشی را در سازمان‌های مردم‌نهاد قهرمانانه حل شد، بر همین اساس مجمع خیرین مدرسه‌ساز در استان‌های ایران راه اندازی شد. ره‌آورد این مشارکت گسترده و بی‌چشم‌داشت مردمی، ساخت ۳۰٪ مدارس کشور طی سال‌های (۸۹-۷۶) و ۱۸٪ کل فضاهای آموزشی معادل ۱۰۰ هزار کلاس درس، پس از پیروزی انقلاب اسلامی. مدارس که توسط خیران ساخته شده و علیرغم حذف مدارس سه و چهار نوبته طی این سال‌ها هنوز ۱۵٪ مدارس دو نوبته

1. Post material value

است (جام جم، ۹۰/۷/۸) امید است حل مسائل پژوهش به ارتقاء دانش اخلاقی و تربیتی کمک شود و چشم انداز جدیدی در نظریه اخلاقی پیش روی پژوهشگران قرار دهد. مسائل اصلی مشتمل بر این است، که به چه میزان سهم عوامل روان شناختی، نوع دوستی خیرین مدرسه ساز را پیش بینی می‌کند؟ به چه میزان سهم عوامل اجتماعی، نوع دوستی خیرین مدرسه ساز را پیش بینی می‌کند؟

سؤالات پژوهش

۱. به چه میزان سهم، عوامل روان‌شناختی، نوع دوستی خیرین مدرسه‌ساز را پیش‌بینی می‌کند؟

۱-۱. آیا ابعاد مختلف شخصیت با نوع دوستی خیرین مدرسه‌ساز رابطه دارد؟

۱-۲. آیا، ویژگی‌های خود کارآمدی، جهت‌گیری زندگی و انگیزش پیشرفت، با نوع دوستی خیرین مدرسه‌ساز رابطه دارد؟

۳. به چه میزان سهم، عوامل اجتماعی، نوع دوستی خیرین مدرسه‌ساز را پیش‌بینی می‌کند؟

۱-۳. آیا احساسات اخلاقی، خودمختاری اخلاقی، ارزش‌های مادی و متافیزیک با نوع دوستی خیرین مدرسه‌ساز رابطه دارد؟

روش پژوهش

مطالعه حاضر از نوع همبستگی (علیّی غیرآزمایشی) کشف روابط بین متغیرها در عوامل روان‌شناختی و اجتماعی بر خیرین مدرسه‌ساز است.

جامعه آماری: جامعه آماری این پژوهش خیرین مدرسه‌ساز زن و مرد ایرانی در طی ده سال اخیر در سال‌های ۱۳۹۰-۱۳۸۰ که در احداث مدارس، تکمیل فضاهای موجود در آموزش و پرورش، بازسازی مدارس تخریبی و قدیمی، تهیه امکانات و تجهیزات پرورش در ۳۲ استان (۱۵۰۰۰/) مشارکت داشتند.

روش نمونه‌گیری: برای دستیابی به هدف پژوهش، از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای استفاده شده است. شیوه انتخاب استان‌های مورد مطالعه به گونه‌ای بود که ابتدا استان‌ها از حیث متغیرهای تأثیرگذار و کلیدی مانند جمعیت، قومیت، مذهب، سطح

توسعه اقتصادی - اجتماعی و موقعیت جغرافیایی خوشه‌بندی^۱ شدند و سپس از هر کدام خوشه‌ها یک استان انتخاب شدند تا همه تنوع‌های موجود در جامعه آماری را پوشش دهد (الف) از حیث شیوه انتخاب استان‌های نمونه شاخص‌های جمعیت، قومیت، مذهب، سطح توسعه اقتصادی - اجتماعی و موقعیت جغرافیایی پوشش داده شود.

تعیین حجم نمونه: برآورد حجم نمونه براساس دو مفهوم تعیین شده است ۱- براساس پانزده برابر تعداد متغیرها، نمونه مورد مطالعه ۳۳۰ نفر تعیین شدند، (کلاین، ۲۰۱۲). ۲- براساس جدول کرجسی و مورگان (۱۹۷۰) برای حجم جامعه (۱۵۰۰۰/) تعداد حجم نمونه ۳۷۰ نفر انتخاب شده اند و برای جلوگیری از افت ۴۰۰ پرسش‌نامه محل سکونت خیرین مدرسه‌ساز در استان‌های مختلف توزیع شد.

ابزارهای پژوهش: برای اندازه‌گیری عوامل روان‌شناختی، اجتماعی و فرهنگی از

آزمون‌های به شرح زیر استفاده شد.

۱- آزمون شخصیتی نئو (Neo- ffi)^۲ با فرم کوتاه

۲- خوش‌بینی (جهت‌گیری زندگی)

۳- خودکارآمدی عمومی (۱۰ - GSE)

۴- باورهای مدرنیته

۵- ارزش‌های علاقه به مادیات و دلبستگی به ارزش‌های مادی

۶- ارزش‌های متافیزیکی

۷- خودمختاری اخلاقی با خرده‌مقیاس (خودمختاری انسانی، خودمختاری توحیدی)

۸- انگیزش پیشرفت

۹- احساسات، اخلاقی (احساسات خودگرایانه، احساسات دیگرگرایانه، احساسات

خداخواهانه)

۱۰- اخلاق نوع‌دوستی

1. Clustering

2. NEO- Five Factor Inventory

روایی ابزارهای پژوهش

۱. اعتبار آزمون شخصیتی (NEO-FFI) فرم کوتاه در دامن‌های بین ۰/۸۶ تا ۰/۹۰ قرار دارد (راینز و همکاران، ۲۰۰۱). در کشورهای مختلف روایی و سودمندی آن تأیید شده است.
۲. جهت‌گیری زندگی (LOT) (شی‌پروکارور، ۱۹۸۵) روایی همگرا و افتراقی این آزمون به روش مقایسه LOT-R با مقیاس منبع کنترل تأیید شده‌اند (موسوی نسب، نقوی، ۱۳۸۵) و آزمون جهت‌گیری زندگی^۱ را خدابخشی (۱۳۸۳) در ایران هنجاریابی کرد.
۳. ویرایش ایرانی مقیاس باورهای خودکارآمدی عمومی^۲ (نظامی، شوآرتز و جروسلم^۳ ۱۹۹۶؛ به نقل از رجبی، ۱۳۸۵). روایی سازه ۰/۶۹ و روایی همزمان بر روی ۳۱۸ نفر از دانشگاه چمران اهواز ۰/۳۰ بود (رجبی، ۱۳۸۵).
۴. باورهای مدرنیته: ۸ گویه محقق ساخته ارزش‌های نسبی انسانی، اعتقاد به عقلانیت و تأثیرات مدنی، اعتقاد به پیشرفت که روایی همزمان باورهای مدرنیته با هویت مدرن (حاجیان، ۱۳۸۸) ۰/۷۷ به دست آمد.
۵. باورهای دینی محقق ساخته روایی همزمان با باورهای دینی، آذربایجانی (۱۳۸۸) ۰/۶۹، همچنین باورهای دینی هالند ۰/۹۳ بدست آمد.
۶. ارزش‌های علاقه به مادیات دارای سه بُعد ریسک، وسواس و مال‌اندوزی است. روایی محتوایی از نظر پانزده متخصص علوم اجتماعی و علوم تربیتی مورد تأیید قرار گرفت. [ریسک + وسواس (یونسکو، مؤسسه علوم رفتاری سینا) + مال‌اندوزی = سرسپردگی به پول]
۷. ارزش‌های متافیزیک: بر اساس چهار مؤلفه اعتقاد به مبدأ، معاد، جاودانگی انسان، اعتقاد به اخلاق نیک و روایی محتوا از دیدگاه متخصصان فلسفه تعلیم و تربیت مورد تأیید قرار گرفت.

---

1. Life orientation Test Revised
 2. generality
 3. Nezami, E, Schwaraer, R & Jerusalemim

۸. نیازهای اساسی روان‌شناختی^۱: نیاز به شایستگی، وابستگی روابط خاص زمینه‌ساز رضایت افراد برای توسعه عملکرد بهینه در زندگی است (دسی و ریان^۲، ۲۰۰۰). روایی محتوایی از دیدگاه متخصصان تعلیم تربیت و روان‌شناسان مورد تأیید قرار گرفت.
۹. خودمختاری اخلاقی بر اساس نظریه کانت، شافستبری و آموزه‌های اسلامی تهیه شد و روایی همزمان آن با خودمختاری (دسی و ریان، ۲۰۰۰) ۰/۸۱ بدست آمد.
۱۰. انگیزش اخلاقی با سه خرده مقیاس انگیزش اخلاقی درونی^۳، بیرونی، دینی (انجام تکالیف دینی) فراهم شد. روایی همزمان آن با منبع کنترل درونی و بیرونی ۰/۶۷ بدست آمد.
۱۱. روایی انگیزه پیشرفت هرمنس در مطالعات فراوان تأیید شده است.
۱۲. احساسات اخلاقی بر اساس پایه نظری شادکامی^۴ عاطفه مثبت، سطح رضایت و نداشتن احساس منفی آرگایل و کراسلند (۱۹۸۹) که بر اساس معکوس پرسش‌نامه بک ۱۹۷۶ ساخته شده بود و در احساسات اخلاقی شامل چهار مقیاس: نداشتن احساس منفی، احساسات خودگرایانه، دیگرگرایانه و خداخواهانه به صورت یک شبکه‌ای علی که پیوستگی و تقدم و تأخر در آن مفهوم وجود دارد اندازه‌گیری شد. نتایج روش همسانی درونی نشان داد همه گویه‌ها با نمره کل همبستگی بالایی دارند.
۱۳. نوع دوستی بر اساس رفتارهای اجتماعی مطلوب تجدیدنظر شده کارلو و همکاران^۵ (۲۰۰۳)، پرسش‌نامه/ راشتون^۶ و همکاران (۱۹۸۱)، پرسش‌نامه ارزش‌های نوع‌دوستانه نیکل^۷ (۱۹۹۸) و پرسش‌نامه انگیزش و مسئولیت اجتماعی^۸ استیل و همکاران (۲۰۰۸) به صورت ۳۰ گویه‌سازماندهی شد و روایی محتوا از دیدگاه متخصصان روان‌شناسی تربیتی و سنجش مورد تأیید قرار گرفت.

1. Basic Psychological Need Scales
2. Deci & Ryan
3. Intrinsic motivation Inventory
4. Oxford happiness Inventory
5. Carlo & etals
6. Rushton & etal
7. Altruistic Values Nickell
8. Social responsibility

پایایی ابزار تحقیق

- ۱- آزمون شخصیتی NEO فرم کوتاه: شارون^۱ و دیگران (۲۰۰۲) ضریب پایایی روان رنجور خویی ۰/۸۶، برون‌گرایی ۰/۷۷، انعطاف‌پذیری ۰/۷۳، سازگاری ۰/۶۸ و با وجدان بودن ۰/۸۱ گزارش شده است (عبدالله‌زاده، ۱۳۸۶) و گروسی (۱۳۸۰) پایایی ابعاد شخصیت C,A,O,E,N به ترتیب ۰/۸۰، ۰/۷۹، ۰/۷۹، ۰/۷۹ محاسبه کرد و آلفای کرانباخ در پنجم C,A,O,E,N به ترتیب ۰/۶۰، ۰/۷۹، ۰/۵۷، ۰/۳۲ و ۰/۷۶، ۰/۶۰ بوده است (قره‌باغی، ۱۳۸۲). حق‌شناس (۱۳۷۸) پایایی را با روش بازآزمایی بین ۰/۷۶ - ۰/۵۳ به دست آورد و در پژوهش موجود ابعاد شخصیت به‌طور کلی ۰/۸۵ محاسبه شد.
- ۲- خوش‌بینی شی‌یر و کارور (۱۹۸۵) با روش آلفای کرونیباخ ۰/۷۶ و ضریب پایایی بازآزمایی ۰/۷۹ با چهار هفته فاصله مشخص شد (به نقل از موسوی نسب). خدابخشی با روش آلفای کرانباخ پایایی را ۰/۷۴ بدست آورد و پایایی در پژوهش حاضر ۰/۸۲ به دست آمد.
- ۳- باورهای خودکارآمدی عمومی با ضرایب آلفای کرانباخ ۰/۸۴ - ۰/۸۲ برای دانشجویان به‌دست آمده است (رجبی، ۱۳۸۵).
- ۴- ارزش‌های علاقه به مادیات با روش کرانباخ ۰/۷۱ به دست آمد.
- ۵- ارزش‌های متافیزیکی با روش بازآزمایی در فاصله دو هفته ۰/۶۴ به دست آمد
- ۶- خودمختاری اخلاقی با ۱۰ گویه مبتنی به نظریه کانت، شافتسبری، زیباکلام و آموزه‌های اسلامی فراهم شد و با روش کرانباخ آن با خودمختاری ۰/۷۴ بدست آمد.
- ۷- انگیزش اخلاقی با خرده‌مقیاس درونی و بیرونی و دینی با روش کرانباخ به صورت جمعی ۰/۶۹ بدست آمد.
- ۸- انگیزه پیشرفت هرمنس در اجرای مقدماتی با روش آلفای کرانباخ ۰/۷۳ بدست آمد.
- ۹- احساسات اخلاقی با روش آلفای کرانباخ ۰/۹۴ به دست آمد.
- ۱۰- نوع‌دوستی براساس مقیاس رفتارهای اجتماعی مطلوب کارلو (۲۰۰۲) و راشتون و همکاران فراهم شد و با روش آلفای کرونیباخ در پژوهش موجود ۰/۷۸ بدست آمد.

1. Sharon

تهیه ابزارهای پژوهش: عمده ابزارهای استفاده‌شده، آزمون‌های استاندارد و تعدادی محدودی ترجمه و براساس فرهنگ ایرانی خیرین مدرسه‌ساز بازنمایی شده که به شرح زیر است.

۱- پنج عامل شخصیت Neo-FFI با استاندارد ایرانی ۲- ویژگی‌های فردی خودکارآمدی عمومی، خوش‌بینی، انگیزش پیشرفت هرمنس استاندارد شده ایرانی. ۳- ارزش‌های مادی و ابستگی به مادیات، ترجمه و براساس فرهنگ ایرانی - اسلامی بازسازی شد. ۵- تدوین، ارزش‌های متافیزیکی و احساسات اخلاقی براساس مؤلفه‌های زیر انجام شد. ۱- تعریف مفهوم ۲- تعیین اهداف مفهوم ۳- تعیین معیارها ۴- غربال‌سازی اولیه ۵- غربال‌سازی ثانویه ۶- بررسی روایی محتوا از دیدگاه متخصصان مربوطه ۷- مقایسه براساس ابزارهای موازی با آن مفهوم ۸- تعیین پایایی آن

الف) ارزش‌های متافیزیکی: پس از تعریف ارزش‌های متافیزیکی و اهداف مفهوم معیارهای متافیزیک مورد توجه قرار گرفت:

۱- هستی‌شناسی مبدأ و معاد ۲- معرفت‌شناسی انسان ۳- ارزش‌شناسی. پس از تدوین گویه‌های مناسب، برای بهینه‌سازی گویه‌ها کوشش شد و غربال‌سازی اولیه انجام گردید پس از اجرای مقدماتی غربال‌سازی ثانویه هم انجام گرفت و پس از بررسی متخصصان تربیتی و دینی با ابزار ارزش‌های فرامادی اینگلهارت^۱ مقایسه شد و پایایی آن با اجرای روی ۶۰ نفر محاسبه شد.

ب) احساسات اخلاقی: براساس دامنه‌ای از احساسات اخلاقی اطلاق می‌گردد که سبب ظهور رفتار اخلاقی می‌شود. معیارهای زیر براساس اهداف تحقیق مشخص شد. احساسات اخلاقی براساس فقدان عاطفه منفی، احساسات خودخواهانه (بیشینه کردن منافع فردی)، احساسات دیگرخواهانه، ارتباط درون‌گروهی و بین‌گروهی با احساسات رضایت‌مندانه مورد توجه قرار گرفت، احساسات خداخواهانه براساس ارزش‌های غایی و درازمدت پیش‌بینی شد.

روش تجزیه و تحلیل داده‌ها: روش تجزیه و تحلیل داده‌ها شامل آمار توصیفی و استنباطی شامل آزمون ضریب همبستگی پیرسون و رگرسیون چندمتغیره با روش همزمان بود.

یافته‌های پژوهش

- آیا ابعاد پنج‌گانه شخصیت و نوع دوستی رابطه وجود دارد؟

جدول ۱. ماتریس ضرایب همبستگی بین ابعاد پنج‌گانه شخصیت با نوع دوستی

ابعاد شخصیت	برون‌گرایی	موافقت	وظیفه‌گرایی	روان‌رنجور خوئی	پذیرش	نوع دوستی
برون‌گرایی	۱	.۱۹۶**	.۲۳۹**	-.۱۲۷*	.۲۴۴**	.۱۶۹**
		.۰۰۱	.۰۰۱	.۰۲۸	.۰۰۱۰	.۰۰۰۳
		.۳۰۱	.۳۰۱	.۳۰۰	.۳۰۱	.۳۰۱
موافقت	.۱۹۶**	۱	.۵۵۶**	-.۴۱۶**	.۲۹۴**	.۴۰۳**
	.۰۰۱	.۰۰۱	.۰۰۱	.۰۰۱	.۰۰۱	.۰۰۱
	.۳۰۱	.۳۰۱	.۳۰۱	.۳۰۰	.۳۰۱	.۳۰۱
وظیفه‌گرایی	.۲۳۹**	.۵۵۶**	۱	-.۴۹۸**	.۴۱۴**	.۲۳۰**
	.۰۰۱	.۰۰۱	.۰۰۱	.۰۰۱	.۰۰۱	.۰۰۱
	.۳۰۱	.۳۰۱	.۳۰۱	.۳۰۰	.۳۰۱	.۳۰۱
روان‌رنجور خوئی	-.۱۲۷*	-.۴۱۶**	-.۴۹۸**	۱	-.۱۷۹**	-.۱۴۴*
	.۰۲۸	.۰۰۱	.۰۰۱	.۰۰۱	.۰۰۲	.۰۱۲
	.۳۰۰	.۳۰۰	.۳۰۰	.۳۰۰	.۳۰۰	.۳۰۰
پذیرش	.۲۴۴**	.۲۹۴**	.۴۱۴**	-.۱۷۹**	۱	.۲۷۱**
	.۰۰۱	.۰۰۱	.۰۰۱	.۰۰۲	.۰۰۱	.۰۰۱
	.۳۰۱	.۳۰۱	.۳۰۱	.۳۰۰	.۳۰۱	.۳۰۱
نوع دوستی	.۱۶۹**	.۴۰۳**	.۲۳۰**	-.۱۴۴*	.۲۷۱**	۱
	.۰۰۳	.۰۰۱	.۰۰۱	.۰۱۲	.۰۰۱	.۰۰۱
	.۳۰۱	.۳۰۱	.۳۰۱	.۳۰۰	.۳۰۱	.۳۰۱

همان‌طور که جدول (۱) ماتریس همبستگی بین ابعاد پنج‌گانه شخصیت و نوع دوستی را نشان می‌دهد که بر اساس آن میان برون‌گرایی، موافقت، وظیفه‌گرایی، روان‌رنجور خوئی و پذیرش در سطح (p=۰/۰۱) با نوع دوستی همبستگی معناداری وجود دارد، همچنین بین روان‌رنجور خوئی و نوع دوستی همبستگی منفی معناداری وجود دارد.

ب) تحلیل رگرسیون چندگانه

جدول ۲. رگرسیون چندگانه و همزمان ابعاد مختلف شخصیت برون‌گرایی، موافقت، وظیفه‌گرایی، روان‌رنجورخویی، پذیرش

مدل	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	R	R^2	سطح معناداری
رگرسیون	۵۹۱۷/۴۰۴	۵	۱۱۲۳/۴۸۱	۱۴/۲۳۰	۰/۴۴۱	۰/۱۹۵	۰/۹۹
باقیمانده	۲۳۲۱۲/۴۹۲	۲۹۴	۷۸/۹۵۴				
کل	۲۸۸۲۹/۸۹۶	۲۹۹					

همان‌طور که نتایج جدول (۲) نشان می‌دهد F محاسبه شده برابر با (۱۴/۲۳) در مقایسه با جدول (۳/۸۸) و درجه آزادی (۵, ۲۹۴) dF و احتمال ۰/۰۱ بزرگتر است پس فرضیه صفر رد می‌شود و بین ابعاد مختلف شخصیت با نوع دوستی خیرین رابطه‌ای معناداری وجود دارد و همچنین در این پژوهش ضریب همبستگی چندمتغیره برابر با (۰/۴۴) شباهت متغیرها را نشان می‌دهد ضریب تعیین (۰/۱۹۵) بخشی از واریانس متغیر ملاک، نوع دوستی را تبیین می‌کند.

ج) ضریب شیب ابعاد شخصیت

جدول ۳. ضریب شیب برون‌گرایی، موافقت، وظیفه‌گرایی، روان‌رنجورخویی، پذیرش با نوع دوستی

متغیرها	ضریب شیب غیراستاندارد	ضریب شیب استاندارد Beta	T	سطح معناداری
ضریب ثابت	۴۱/۲۰۲		۶/۲۲۵**	$P < ۰/۰۱$
برون‌گرایی	۰/۱۵۷	۰/۶۹	۱/۲۶۶*	$P < ۰/۰۵$
موافقت	۰/۷۹۳	۰/۳۸۲	۵/۹۱۲**	$P < ۰/۰۱$
وظیفه‌گرایی	۰/۱۱۱	۰/۰۵۷	-۰/۸۰۱	
روان‌رنجورخویی	۰/۰۴۴	۰/۲۵	۰/۴۰۷	
پذیرش	۰/۳۱۳	۰/۱۷۰	۲/۹۰۲*	$P < ۰/۰۵$

نتایج حاصل از جدول (۳) نشان می‌دهد که ضرایب شیب استاندارد و غیراستاندارد برون‌گرایی و موافقت و پذیرش از لحاظ آماری معنادار است با توجه به این که ضرایب

شیب استاندارد هستند می‌توان آن‌ها را با یکدیگر جمع یا در هم ضرب کرد و اثر مستقیم یا غیرمستقیم متغیرهای پیش‌بین را در متغیر ملاک بررسی کرد اثر مستقیم موافقت در نوع دوستی $\beta = 0/382$ است

جدول ۴. ماتریس همبستگی جهت‌گیری زندگی، خودکارآمدی عمومی و انگیزش پیشرفت با

نوع دوستی

ویژگی‌های فردی	نوع دوستی	جهت‌گیری زندگی	خودکارآمدی عمومی	انگیزش پیشرفت
	۱	-۰.۳۱	.۴۳۷**	.۲۳۹**
نوع دوستی	(ذرطش‌جک-۲) ژش	.۵۸۹	.۰۰۱	.۰۰۱
	۳۰۱	۳۰۱	۳۰۱	۳۰۰
جهت‌گیری زندگی	-۰.۳۱	۱	.۲۰۶**	.۱۵۵**
	.۵۸۹		.۰۰۱	.۰۰۷
	۳۰۱	۳۰۱	۳۰۱	۳۰۰
خودکارآمدی عمومی	.۴۳۷**	.۲۰۶**	۱	.۳۸۸**
	.۰۰۱	.۰۰۱		.۰۰۱
	۳۰۱	۳۰۱	۳۰۱	۳۰۰
انگیزش پیشرفت	.۲۳۹**	.۱۵۵**	.۳۸۸**	۱
	.۰۰۱	.۰۰۷		
	۳۰۰	۳۰۰	۳۰۰	۳۰۰

چنانچه جدول (۴) نشان می‌دهد از میان ویژگی‌های فردی انگیزش پیشرفت خودکارآمدی عمومی با نوع دوستی همبستگی مثبت و معناداری دارند ($p = /0.5$ و $p = /0.1$) و همچنین انگیزش پیشرفت با جهت‌گیری زندگی و خودکارآمدی عمومی همبستگی مثبت و معناداری دارند.

ب) تحلیل رگرسیون چندگانه

جدول ۵. رگرسیون چندگانه و همزمان ویژگی‌های فردی شامل خودکارآمدی عمومی، انگیزش

پیشرفت و جهت‌گیری زندگی بر نوع دوستی خیرین

منبع تغییر	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	R	R^2	سطح معناداری.۹۹.
رگرسیون	۶۱۷۲/۳۷۱	۳	۲۰۵۷/۴۵۷	۲۶/۸۷۹**	۰/۴۶۳	۰/۲۱۴	$p < 0/01$
باقیمانده کل	۲۲۶۵۷/۵۲۵	۲۹۶	۷۶/۵۴۶				
	۲۸۸۲۹/۸۹۶	۲۹۹					

همان‌طور که نتایج جدول (۵) نشان می‌دهد F محاسبه شده برابر ۲۶/۸۷۹ در مقایسه با F جدول (۳/۸۸) و درجه آزادی (۳, ۲۹۶) dF و احتمال ۰/۰۱ بزرگ‌تر است پس فرضیه صفر رد می‌شود، ویژگی‌های فردی (خودکارآمدی عمومی، انگیزش پیشرفت و جهت‌گیری زندگی) با نوع دوستی خیرین رابطه‌ای معناداری وجود دارد و همچنین در این پژوهش ضریب همبستگی چندمتغیره برابر با (۰/۴۶۳) و نقطه مشترک متغیرها را بیان می‌کند و ضریب تعیین (۰/۲۱۴) نشان می‌دهد که متغیرهای پیشین (۰/۲۱۴) از واریانس نوع دوستی را تبیین می‌کند و برای تبیین سهم واریانس هر یک از متغیرهای پیشین از ضرایب شیب استاندارد و غیراستاندارد استفاده می‌شود.

ج) جدول ضریب شیب ویژگی‌های فردی خیرین

جدول ۶. ضریب شیب جهت‌گیری زندگی خودکارآمدی، انگیزش پیشرفت با نوع دوستی خیرین

متغیرها	ضریب شیب غیراستاندارد B	ضریب شیب استاندارد Beta	آزمون t
ضریب ثبات	۵۸/۸۷۴	—	۱۰/۷۲۱**
جهت‌گیری زندگی	-۰/۵۹۳	-۰/۱۳۴	-۲/۵۳۲*
خودکارآمدی	۰/۷۱۴	۰/۴۲۹	۷/۵۶۹**
انگیزش پیشرفت	۰/۳۴۶	۰/۹۳	۱/۶۶۴

** $P < 0.01$ * $P < 0.05$

همان‌طور که در جدول (۶) مشاهده می‌شود ضرایب شیب استاندارد و غیراستاندارد جهت‌گیری زندگی و خودکارآمدی عمومی از لحاظ آماری معنادار است و اثر مستقیم جهت‌گیری زندگی با نوع دوستی ($\beta = -0.134$) اثر مستقیم خودکارآمدی با نوع دوستی ($\beta = 0.429$) و انگیزش پیشرفت با ملاک دارای ($\beta = 0.93$) است

$$\hat{y} = 58 / 874 + 0 / 593x_1 + 0 / 714x_2$$

الف) ماتریس ضرایب همبستگی چندگانه

جدول ۷. ماتریس ضرایب همبستگی عوامل چهارگانه پیش‌بین اجتماعی با نوع دوستی خیرین

مدرسه‌ساز

ابعاد عوامل اجتماعی	ارزش‌های متافیزیکی	ارزش‌های مادی	نوع دوستی	ارزش‌های مادی	احساسات اخلاقی
ارزش‌های متافیزیک	۱	-۰.۳۷	۰.۵۰۷**	۰.۲۱۲**	۰.۴۰۵**
	۰.۵۲۴	۰.۰۰۱	۰.۰۰۱	۰.۰۰۱	۰.۰۰۱
	۰.۰۰۱	۰.۰۰۱	۰.۰۰۱	۰.۰۰۱	۰.۰۰۱
ارزش‌های مادی	-۰.۳۷	۱	۰.۲۱۲**	-۰.۰۶۳	۰.۲۹۸**
	۰.۵۲۴	۰.۰۰۱	۰.۰۰۱	۰.۲۷۴	۰.۰۰۱
	۰.۰۰۱	۰.۰۰۱	۰.۰۰۱	۰.۰۰۱	۰.۰۰۱
نوع دوستی	۰.۵۰۷**	۰.۲۱۲**	۱	-۰.۰۳۷	۰.۴۳۸**
	۰.۰۰۱	۰.۰۰۱	۰.۰۰۱	۰.۵۲۴	۰.۰۰۱
	۰.۰۰۱	۰.۰۰۱	۰.۰۰۱	۰.۰۰۱	۰.۰۰۱

* < ۰/۵   ** < ۰/۰۱

همان‌طور که در جدول (۷) ماتریس ضرایب همبستگی نشان می‌دهد که بین عوامل چهارگانه پیش‌بین خودمختاری اخلاقی، ارزش‌های متافیزیک و ارزش‌های مادی و احساسات اخلاقی با نوع دوستی همبستگی مثبت معناداری وجود دارد.

ب) تحلیل رگرسیون چندگانه

جدول ۸. رگرسیون چندگانه و همزمان عوامل اجتماعی (ارزش‌های مادی، متافیزیک، خودمختاری و

احساسات اخلاقی بر نوع دوستی خیرین مدرسه‌ساز)

منبع تغییر	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	R	R ²	سطح معناداری
رگرسیون	۷۵۷۹/۵۶۷	۴	۱۸۹۴/۸۹۲	۳۱/۴۷۵	۰/۵۹۷	۰/۳۵۷	p=۰/۰۱
باقیمانده	۱۳۶۶۶/۳۰۷	۲۲۷	۶۰/۲۰۴				
کل	۲۱۲۴۵/۸۷۴	۲۳۱					

همان‌طور که نتایج جدول (۸) نشان می‌دهد F محاسبه شده برابر ۳۱/۴۷۵ در مقایسه با F جدول و درجه آزادی (۲۲۷, ۴) dF و احتمال ۰/۰۱ بزرگ‌تر است پس فرضیه صفر رد می‌شود، عوامل اجتماعی (ارزش‌های مادی، متافیزیک، خودمختاری اخلاقی و احساسات اخلاقی) با نوع دوستی خیرین رابطه‌ای معناداری وجود دارد و همچنین در این پژوهش

ضریب همبستگی چندمتغیره (۰/۵۹۷) می‌باشد که نقطه مشترک متغیرها را بیان می‌کند و ضریب تعیین (۰/۳۵۷) که مقدار واریانس متغیر ملاک، نوع دوستی را تبیین می‌کند با استفاده از ضرایب شیب استاندارد و غیراستاندارد واریانس متغیرهای پیش‌بین مشخص می‌شود.

ج) ضریب شیب عوامل اجتماعی

جدول ۹. ضریب شیب ارزش‌های مادی، ارزش‌های متافیزیک، احساسات اخلاقی، خودمختاری اخلاقی

متغیرهای اجتماعی	ضریب شیب غیراستاندارد B	ضریب شیب استاندارد Beta	آزمون t
ضریب ثبات	۷/۸۹۴	—	۱/۱۳۲
ارزش‌های مادی	۰/۴۶۸	۰/۲۴۷	۴/۵۹۱**
ارزش‌های متافیزیک	۰/۶۸۹	۰/۳۴۵	۵/۵۵۳**
احساسات اخلاقی	۰/۲۸۲	۰/۲۳۰	۳/۸۴۰**
خودمختاری اخلاقی	۰/۴۰۳	۰/۱۶۱	۲/۷۴۶

همان‌طور که در جدول (۹) مشاهده می‌شود ضرایب شیب غیراستاندارد ضریب شیب استاندارد ارزش‌های مادی، ارزش‌های متافیزیک، احساسات اخلاقی خودمختاری اخلاقی از لحاظ آماری معنادار است و اثر مستقیم ارزش‌های متافیزیک با نوع دوستی (۰/۳۴۵) β اثر مستقیم و احساسات اخلاقی با نوع دوستی (۰/۲۳) β و همچنین اثر مستقیم ارزش‌های مادی با نوع دوستی $\beta = ۰/۳۴۵$ است

$$\hat{y} = ۷/۸۹۴ + ۰/۴۶۸x_۱ + ۰/۶۸۹x_۲ + ۰/۲۸۲x_۳$$

بحث و نتیجه‌گیری

نتایج پژوهش موجود نشان داد که ابعاد مختلف شخصیت بر نوع دوستی خیرین تأثیر معناداری دارد.

نتایج پژوهش ویلر (۲۰۰۵)، هاردی (۲۰۰۶)، ریچو و همکاران، (۲۰۰۴) با نتایج پژوهش حاضر هماهنگ است. کارلو و همکارانش (۱۹۹۳، ۱۹۹۱) نشان دادند که همدلی، عامل نوع دوستی متقابل است، گرایش همدلی بالا با یاری‌رسانی ارتباط معناداری دارد؛

وریس^۱ (۲۰۰۱) دويس، (۱۹۸۳) گزارش کردند که بین موافقت و رفتارهای اجتماعی مطلوب رابطه‌ی مستقیم و معناداری وجود دارد. پلایوین و شارن (۲۰۰۸) اعلام داشتند، افرادی که دارای همدلی بیشتر هستند در طی جنگ بیشتر امدادگری می‌کنند؛ دارلی و باتسون^۲ (۱۹۸۱)، باتسون و همکاران (۱۹۸۹) در بزرگسالان رابطه‌ای علی بین همدلی و رفتار یاری‌رسانی را اثبات کرده‌اند و براساس توانایی همدلی، نوع دوستی تفسیر شده اگر فرد شاهد بتواند با فرد نیازمند همدلی کند می‌تواند نسبت به نیازمندان همدلی کند و فعالیت نوع‌دوستانه را ارائه کنند. سیمونز (۱۹۹۱) و واینر (۲۰۰۶) اعلام داشتند که همدلی عامل پیش‌بینی نوع دوستی است. واینر (۲۰۰۶) عنوان می‌کند که همدلی از احساسات اصلی اخلاق است و نوع دوستی اجتماعی را گسترش می‌دهد و ماهیت رفتار نوع‌دوستانه همدلی است؛ همدلی عامل آنی عمل اخلاقی است. کلاتنری و همکاران (۱۳۸۶) معتقدند افرادی که دارای همدلی بیشتر هستند فعالیت نوع‌دوستانه‌ی بیشتری انجام می‌دهند، ابراهیمی (۱۳۸۶) بین موافقت و نوع دوستی رابطه مستقیم و معناداری را یافتند. (হারدی، ۲۰۰۶) در تحقیقات فراتحلیل نشان داد که بین همدلی و رفتارهای اجتماعی مطلوب در میان کودکان، نوجوانان و بزرگسالان رابطه‌ای مثبت و معناداری وجود دارد. براساس نظریه‌های باتسون، هافمن (۱۹۸۲) و آیزنبرگ (۱۹۹۲) همدلی یک بستر تعدیل شده به سوی رفتارهای اجتماعی مطلوب است. به اعتقاد لین برگر (۲۰۱۰) همدلی کم باعث مشارکت در کمک‌رسانی و همدلی زیاد، سبب ثبات در کمک‌رسانی می‌شود.

آسنک (۱۹۸۵) بیان می‌کند که برون‌گرایی حساسیت به عواطف مثبت دارد، در حالی که روان‌رنجورخویی فرد را به عواطف منفی حساس می‌کند. شوارتز و کیل (۲۰۰۸) معتقدند هر چه روابط اجتماعی مثبت بیشتر باشد کمک‌رسانی هم بیشتر می‌شود؛ بنابراین احتمال این‌که برون‌گرایی رفتارهای اخلاقی را بازداري کند کم است ولی افرادی که دارای روان‌رنجورخویی بالایی هستند احتمال این‌که رفتارهای اخلاقی را بازداري کنند زیاد است. به اعتقاد کریمی (۱۳۸۲) برون‌گرایان در زمان حال زندگی می‌کنند و طرفدار

---

1. Verse

2. Darley, J. m and Batson

اصلاحات اساسی هستند، زود تصمیم می‌گیرند و به سرعت به اجرای آن می‌پردازند و به ارزش‌های عینی توجه دارند. از نظر وی موافقت و برون‌گرایی، عامل پیش‌بین نوع دوستی خیرین مدرسه‌ساز است؛ برون‌گرایان بیشتر بر اساس ماهیت گزاره‌های عینی عمل اخلاقی انجام می‌دهند و انجام عمل اخلاقی بیشتر مستلزم توجه به واکنش‌های افراد و عوامل محیطی بیشتر از ذهنی است و در اخلاق اجتماعی حاصل تعامل با دیگران است. مهندس اجتماعی^۱ را کسی می‌دانند که بر سرنوشت خویش سیادت دارد و می‌تواند در محیط خود تأثیر بگذارد و آن را تغییر دهد (پویر، ۱۳۸۰: ص ۵۱). پس عامل نوع‌دوستانه‌ی جمعی باعث تنظیم و تحکیم روابط انسانی و رعایت حقوق جمعی می‌شود. به اعتقاد کارلو و همکارانش (۱۹۹۱) در اشخاص واکنش‌پذیر و دارای گرایش به همدردی بالا با یاری‌رسانی بیشتر ارتباط دارد. از دیدگاه رضایی‌فرد و علیخواه (۱۳۸۹) هر چه میزان برون‌گرایی افراد بیشتر باشد تمایل به همکاری بیشتر است، یافته تحقیق موجود هم در راستای مطالعات پیشین بود.

در تحقیق موجود بین وظیفه‌گرایی و نوع‌دوستی ارتباط مستقیم وجود نداشت که با یافته‌های تحقیقات پیشین هماهنگ نیست؛ بر اساس یافته‌های تحقیق واینر (۲۰۰۱، ۱۹۹۵، ۱۹۸۰) فرد وظیفه‌گرا در مرکز پیوستار اختیار و جبر قرار دارد و احساس مسئولیت، پیش‌زمینه‌ی مهمی برای رفتارهای اجتماعی مطلوب است، بورنشتاین (۱۹۹۴) عنوان می‌کند که مسئولیت‌پذیری، حس تعهد اخلاقی را تقویت و تشدید می‌نماید؛ هر چه میزان مسئولیت‌پذیری افزایش پیدا کند تمایل به نوع‌دوستی بیشتر می‌شود. شوارتز (۱۹۷۰) نشان داد، افرادی که دارای وظیفه‌گرایی بیشتر بودند بیشتر داوطلب فعالیت‌های نوع‌دوستانه می‌شدند. لین برگر (۲۰۱۰) وظیفه‌گرایی بالا سبب نوع‌دوستی جمعی می‌شود.

تحقیق بیرامی و همکاران (۱۳۹۰)، کلانتری و همکاران (۱۳۸۶)، ابراهیمی (۱۳۸۶) عامل وظیفه‌گرایی را پیش‌بین نوع‌دوستی در جوانان و بزرگسالان شناسایی می‌کند. احمدی (۱۳۸۸) نشان داد که مسئولیت اجتماعی تأثیر معناداری بر نوع‌دوستی دارد.

چنانچه یافته تحقیق موجود مؤید مطالعات پیشین نیست. احتمالاً به علت این که نمونه مورد مطالعه در دامنه سنی (۸۸ - ۲۶) سال قرار داشتند و اکثر نمونه خیرین مدرسه‌ساز، بالای ۶۵ سال قرار داشتند در این ارتباط احساسات نوع‌دوستانه غالب‌تر از وظیفه‌گرایی در پژوهش موجود ایفای نقش کرده است.

یافته دوم پژوهش: ویژگی‌های فردی (خودکارآمدی، جهت‌گیری زندگی و انگیزش پیشرفت) بر نوع‌دوستی خیرین تأثیر معناداری دارد.

یافته تحقیق موجود مؤید مطالعات و تحقیقات پیشین به شرح زیر است.

لی. لین و لیو^۱ (۲۰۱۰) نشان دادند که خودکارآمدی با نوع‌دوستی بر ترفیع دانش به صورت ضمنی و آشکار مؤثر بود، نوع‌دوستی بیشتر از خودکارآمدی بر مشارکت افراد در توزیع دانش مؤثر بود. بنا بر نتایج فرگوسن و همکاران (۲۰۱۱) افرادی که بارها خون اهدا کرده بودند در آن‌ها عوامل نوع‌دوستی خالص دیده می‌شد. باورهای خودکارآمدی بخش عمده‌ای از خودآگاهی افراد را تشکیل می‌دهد که تحت تأثیر تجارب موفق^۲، تجربه‌های جانشینی^۳، ترغیب کلامی، اجتماعی^۴، حالات عاطفی و فیزیولوژیک است. باورهای خودکارآمدی عامل پیش‌بین شایستگی فعالیت حرفه‌ای و اجتماعی است. باورهای خودکارآمدی با انتخاب اهداف در ارتباط است و افرادی که باورهای خودکارآمدی بالا دارند تلاش و مداومت بیشتری در کارها نشان می‌دهند. افرادی که دارای باورهای خودکارآمدی بالا هستند در انجام وظایف فردی از خلق و خوی بهتری برخوردار هستند و در مقابل موانع مقاومت بیشتری نشان می‌دهند (وابستر ۲۰۰۸)، افرادی که دارای شایستگی و کنترل درونی بالایی هستند از رشد اخلاقی بالایی برخوردارند (پلیاوین و همکاران ۲۰۰۸). در افراد خوش‌بین، تمایل و رضایت به کمک‌رسانی بیشتر از افراد ناامید وجود دارد (تنکرسلی، ۲۰۰۷). بین مثبت‌نام‌کنندگان اهدای عضو و غیر مثبت‌نام‌کنندگان در نگرش، باورها، همدلی و جهت‌گیری زندگی رابطه‌ای معنادار وجود دارد (ریچو و همکاران،

-
1. Lai, Lin and Lia
  2. Enactive, Mastery experience
  3. Vicarious experience
  4. Persuasion Verbal or Social

۲۰۰۳). افراد نوع دوست از مرکز کنترل درونی برخوردارند و می‌توانند طوری رفتار کنند که با کمترین پیامد منفی به بهترین نتایج دست یابند (آذربایجانی و دیگران، ۱۳۸۷). افراد شایسته به تصحیح فکر و عمل دیگران کمک می‌کنند. بخشندگی عامل نوع دوستی است و بذر محبت را در دل‌ها می‌افشاند. انگیزش پیشرفت شامل سرسختی روان‌شناختی ۲۸ درصد، خود اثربخشی ۲۱ درصد، ارزش‌های درون‌زاد ۱۸ درصد و منبع کنترل درونی ۱۶ درصد است خودکارآمدی با اندازه اثر ۰/۹۸ باعث پشتکار قوی و تعیین اهداف عالی می‌شود (عابدی، ۱۳۸۴). در مجموع یافته‌های تحقیق موجود مؤید مطالعات پیشین می‌باشد. خودکارآمدی و جهت‌گیری زندگی ارتباط مستقیم و معناداری با نوع دوستی خیرین مدرسه‌ساز دارد. افرادی که روزهای بیشتری در ماه کار می‌کنند با کنترل درآمدها بیشتر بخشش می‌کنند. خودکارآمدی با عملکرد اخلاق نوع‌دوستانه ارتباط مثبت دارند. هرچه توانایی خودکارآمدی خیرین افزایش یافته فعالیت نوع دوستی بالا رفته است (پکر، ۲۰۰۶). یافته عوامل اجتماعی: ارزش‌های مادی، ارزش‌های متافیزیک، احساسات اخلاقی، خودمختاری اخلاقی) بر نوع دوستی خیرین تأثیر معناداری دارد.

یافته موجود موید نتایج پژوهش پلیاوین و شارن (۲۰۰۸) در ارتباط با ارزش‌ها نشان داد که رویکرد ارزشی خردسالان، فردی و بزرگسالان، اجتماعی است. افرادی که در طی جنگ یا حوادث زلزله، سیل و ... امدادگری می‌کنند از ارزش‌های اخلاق عالی‌تر برخوردار هستند؛ شایستگی عامل پیش‌بین ارزش‌های فردگرایانه است و منش اخلاقی که ماهیتاً برای دیگران سودمند است سبب ارزش‌های جمع‌گرایانه می‌شود (وجسی زکی، ۱۹۹۷). به اعتقاد آیزنبرگ و همکاران (۱۹۹۱) نوع دوستی در مدل‌های اقتصادی یا ارزش‌های مادی، انگیزه‌های لذت‌بخش نامیده می‌شود. عوامل مؤثر در مشارکت خیرین مدرسه‌ساز، شامل بالا رفتن اعتقادات مردم در نظام جمهوری اسلامی ایران، خیر بودن دولت مردان و رعایت حرمت خیرین در جامعه بوده است (اکرامی، ۱۳۸۳). از نظر علم مهرجردی (۱۳۸۱) افزایش نگرش مذهبی میزان نوع دوستی را افزایش می‌دهد. هر چه ارزش‌های فرامادی در جوانان بیشتر باشد مشارکت داوطلبانه هم بیشتر می‌شود (قانع و همکاران، ۱۳۸۴). داوطلبان فعال هلال احمر مشارکت را ارضای درونی خویش می‌دانند و

داوطلبان غیرفعال رویکرد ابزاری به مشارکت دارند (رمضانژاد و همکاران، ۱۳۸۸). براساس الگوی فرانظری کلمن ارزش‌های فرامادی افراد بر مشارکت داوطلبانه فعالیت‌های نوع‌دوستانه مؤثر بوده است. فعالیت‌های نوع‌دوستانه مدرسه‌سازی به دنبال بسیج نیروهای مردمی و داوطلب برای بهبود مدارس کوشش شده است.

نتایج پژوهش هاردی (۲۰۰۶) در ارتباط با احساسات اخلاقی نشان داد که هویت اجتماعی، استدلال اخلاقی و احساسات اخلاقی با رفتارهای اجتماعی مطلوب همبستگی مثبت دارد. در هفت تحقیق ردی (۱۹۸۰) در فاصله سال‌های (۱۹۷۵ - ۱۹۵۷) فراوان‌ترین دلیل برای اهدای خون دلیل انسان‌دوستانه توصیف شده است. پیش‌فرض احساسات اخلاقی در شبکه‌ای از احساسات منفی، خودخواهانه، دیگرخواهانه و خداخواهانه است. تنها احساساتی منجر به عمل اخلاقی می‌گردد که معطوف به احساسات دیگرخواهانه و خداخواهانه باشد. بیشتر قهرمانان اخلاقی در احساسات خداخواهانه قرار دارند که به رغم همه فشارها و سختی‌ها وظیفه اخلاقی خود را انجام می‌دهند قهرمانان اخلاقی با باورها و ریاضت درونی، ترس را از خود بیرون می‌کنند (ملکیان، ۱۳۸۹). فشار و محبت نمی‌تواند فرد را از وظیفه‌اش دور کند، در هر صورت فقط به وظیفه‌اش عمل می‌کند پس احساسات خداخواهانه در هر شرایطی عمل اخلاقی را انجام می‌دهد ولیکن احساسات دیگرخواهانه تحت تأثیر شرایط دچار افت و خیز می‌شود. از نظر شکوری (۱۳۸۴) احساسات و عواطف بر رفتار حمایتی مؤثر هستند. عواطف مثبت و منفی در کانون قلب یا احساسات قرار دارند و حب ذات باعث تواضع و انفاق نسبت به دیگران و اظهار محبت به خدا با روش ذکر و دعا می‌شود (آسایش، ۱۳۸۷).

نتایج پژوهش کلارکن^۱ (۲۰۱۱) در ارتباط با خودمختاری اخلاقی نشان داد که خودمختاری و نوع‌دوستی از مهارت‌های تحول‌انسان و بهزیستی در اجتماع است. خودشکوفایی جنبه‌ای از خودمختاری است که در روند زندگی با خودکنترلی به توانایی کامل می‌رسد (راد، ۲۰۱۰). در نظریه خودمختاری بر عوامل سازنده رفتار انسان تأکید می‌شود، خودمختاری از ضروریات رشد فردی می‌باشد، خودمختاری اخلاقی، اساس نظام

---

1. Clarken

اخلاقی کانت است که انسان براساس اختیار عمل کند (ریان و سی، ۲۰۰۰). فعل اخلاقی به اعتبار انتخاب و گزینش آزادانه فرد اخلاقی محسوب می‌شود (پوپر، ۱۳۸۰). از نظر لایتمن (۱۹۸۲) چنانچه تعهد درونی افزایش یابد، احساس وظیفه و حمایت از فعالیت عام‌المنفعه افزایش می‌یابد. پس هر چه تعارض بین محیط بیرونی و درونی فرد بیشتر شود رفتار در سطوح اولیه درونی سازی می‌شود و خود نظم‌یافتگی آن کمتر است، هر چه تعارض کمتر باشد، درونی‌سازی راحت‌تر صورت می‌گیرد و رضایت از زندگی بیشتر حاصل می‌شود خودمختاری لازم و ملزوم سلامتی است. قدرت انتخاب، استقلال و شایستگی را افزایش می‌دهد. در پژوهش البرزی (۱۳۸۵) مشخص شد بین خودمختاری اخلاقی و (خودآگاهی و ادراک قدرت انتخاب) با کیفیت زندگی (معنویت، خوب بودن، توجه به آینده و شجاعت) همبستگی مثبت و معناداری وجود دارد. از نظر فراهانی (۱۳۷۸) افراد مذهبی با خودمختاری بالا خود را حاکم بر سرنوشت خود می‌دانند. هر چه تأثیرپذیری فرد از محیط کمتر شود به بیان دقیق‌تر هر چه معرفت فرد بالاتر رود تأثیرپذیری فرد از محیط کمتر می‌شود و خودمختاری فرد بیشتر شود و فرد احساس رضایت بیشتری دارد. امروزش از دیروز بهتر و فردایش از امروز بهتر است. مهم‌ترین مسأله در خودمختاری درونی‌سازی است؛ افراد، دلایل بیرونی هدایت‌کننده اعمال را به دلایل درونی تبدیل کنند به عبارتی اخلاق فضیلت‌گرا بیشتر در کنترل فرد است. توانمندسازی فرد تحت عنصر شایستگی، خودمختاری نوع دوستی اجتماعی است. خودمختاری اخلاقی ارتباط مستقیم با مسؤولیت اخلاقی دارد.

نوع دوستی خیرین، عبور خودخواهی به دیگرخواهی و خداخواهی است، که براساس نیمرخ رشد، در سطوح اخلاقی متفاوت تبیین می‌شود. خیرین مدرسه‌ساز، برای نزدیک شدن به مقام قرب الهی در اخلاق ایثارگرانه (اخلاق توحیدی)، تعالی شدن را به نمایش گذاشته‌اند که مصداق آن ویژگی‌های مسئولیت اجتماعی، بخشش با فداکاری، ایثار مالی با تمسک به جاودانگی و تعالی شدن در امر مدرسه‌سازی است. خلق و خوی مشترک بیشتر خیرین، ویژگی برون‌گرایی آنان است، که نیازهای اجتماعی و انسان‌ها را در محیط به صورت آنی در می‌یابند و سریع‌تر از دیگران به نیازهای فردی و اجتماعی کنش اجتماعی

نشان می‌دهند، زود تصمیم گرفته و به سرعت به حل مساله اجتماعی پرداخته‌اند. ویژگی‌های شخصیتی بیشتر عامل فراخوانی به امر خیر را ایفا کرده است. خیرین ارزش‌ها را با اخلاق توحیدی در جلوه‌ای از انسان متعالی و تبلوری از فرهنگ ایرانی - اسلامی متجلی کردند و استدلال اخلاق توحیدی با ادراک، تصور، تصدیق و اصول ماورایی در موقعیت اجتماعی خیرین ظهور کرده است. پیوند نظر و عمل در ایجاد رفتارهای اجتماعی مطلوب خیرین فرصت علمی مغتنمی حاصل شده است، که جهت تحقیقات بنیادی برای شکل‌گیری تولید و بازسازی نظریه اخلاقی، براساس بومی کردن علوم انسانی کوشش جمعی و ملی باید اتخاذ گردد.

منابع

- آذربایجانی، مسعود. (۱۳۸۲). *تهیه و ساخت آزمون جهت‌گیری مذهبی با تکیه بر اسلام*. قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه
- احمدی، علی‌اصغر. (۱۳۶۲). *فطرت بیان روان‌شناسی اسلامی*، تهران: امیرکبیر
- اسلاوین، رابرت ای. (۱۹۵۰). *روان‌شناسی تربیت نظریه و کاربردها* (ویرایش هشتم)، ترجمه‌ی یحیی سیدمحمدی. تهران: روان، ۱۳۸۵
- آسایش، فاطمه. (۱۳۸۷). *تبیین مبانی و روش‌های تربیت عاطفی از دیدگاه قرآن کریم با تأکید بر نوع دوستی*، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی، ۱۳۸۷
- اینگلهارت، رونالد. (۱۳۷۳). *تحول فرهنگی در جامعه پیشرفته صنعتی*، ترجمه مریم وتر، تهران: انتشارات کویر، ۱۳۷۳، چاپ اول
- هنری، برگسون. (۱۹۵۶). *التطور الخالق، تلخیص و تقدیم بدیع الکسم*، ترجمه زکریا ابراهیم (۱۹۸۶)، القاهرة، دایره المعارف
- بازرگان، زهرا و همکاران. (۱۳۸۲). *خشونت بدنی در مدرسه، راهکارهایی برای پیشگیری و کاهش*. فصل‌نامه علمی
- باقری، خسرو. (۱۳۸۸). *بررسی تطبیقی طرح‌واره اسلامی عمل با انسان‌شناسی - ساختارگرا*. فصلنامه تعلیم و تربیت، پژوهشکده تعلیم و تربیت، شماره بیست و پنجم، شماره ۲،

تابستان ۱۳۸۸. شماره مسلسل ۹۸

بیابانگرد، اسماعیل. (۱۳۸۴). *روان‌شناسی تربیتی*. تهران: ویرایش
بنیاد فرهنگی البرز، مجله وقف، میراث جاویدان، مقاله آشنایی با واقفان بزرگ، ش ۲،
۱۳۷۲ ص ۵۴.

بوربور، حبیب‌الله. (۱۳۸۵). *چهره‌های ماندگار، زندگی و کارنامه خیر مدرسه‌ساز، سیدعلی
اکبر عادل تهران، شرکت انتشارات سوره مهر، سازمان نوسازی، توسعه و تجهیز
مدارس کشور، ۱۳۸۵.*

بهشتی، سعید. (۱۳۸۹). *تأملات فلسفی در تعلیم و تربیت*. تهران: سازمان تبلیغات اسلامی،
چاپ و نشر بین‌المللی.

پارسا، محمد. (۱۳۷۴). *روان‌شناسی تربیتی*، تهران، سخن
حسین سورکی، سید محمد. (بی‌تا). *خودگرایی اخلاقی، فصلنامه علمی پژوهشی دانشگاه
قم، سال هشتم، شماره (۱)*

پوپر، کارل. (۱۳۸۱). *جهان‌گرایی‌ها، دو پژوهش درباره‌ی علیت و تکامل*، ترجمه‌ی عباس
باقری تهران، فرزانه.

پوپر، کارل. هربرت، مارکوزه. (۱۳۸۰). *انقلاب یا اصلاح*. ترجمه‌ی وزیر تهران، انتشارات
خوارزمی.

حق‌شناسی، حسن. (۱۳۸۸). *روان‌شناسی شخصیت*. شیراز: انتشارات علوم پزشکی شیراز
دلاور، علی. (۱۳۸۳). *مبانی نظری و عملی پژوهشی در علوم انسانی و اجتماعی*. تهران: رشد.
دلاور، علی. (۱۳۸۷). *روش‌شناسی آزمایشی*. تهران: ارسباران

رحیم‌زاده، سوس. (۱۳۷۲). *بررسی تحول اخلاقی، روابط انسانی و موقعیت‌های مختلف با
دیگروستی در نوجوانان و جوانان*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد آزاد اسلامی واحد
تهران

رایس، فیلیپ. (۲۰۰۱). *رشد انسان، روان‌شناسی از تولد تا مرگ*، ترجمه‌ی مهشید فروغان،

تهران، ارجمند، ۱۳۸۸

رضائی‌فر. (۱۳۸۵). مدیرکل آمار رسمی ۹ ماهه گذشته در ارتباط با طلاق و ازدواج، تهران

نشریه حمایت نمایه ۱۸۴ - ۸۵/۶/۷

سیف، علی اکبر. (۱۳۸۲). روان‌شناسی پرورشی. تهران: دوران

شروورد، دوریس. (۲۰۰۰). چارلز داروین، ترجمه کاوس فیض الهی. سایت در دسترس

گوگل پیشرفته Altruism

شمالی، محمد علی. (۱۳۸۶). پایه‌های اخلاق، سرشت، نیاز و افعالی اختیاری. نشریه معرفت

فلسفی، سال پنجم، شماره اول، پاییز

شکوری، علی. (۱۳۸۴). بررسی نظری و تجربی کنش‌های نوع‌دوستانه، سیاست داخلی ۲-

۱۲۳

صافی، محمد. (۱۳۸۸). مروری بر وضعیت وقف در جهان اسلام. نشریه وقف، میراث

جاویدان

عثمان نجاتی، محمد. (۱۳۷۶). قرآن و روان‌شناسی، ترجمه عباس عرب، مشهد:

پژوهش‌های اسلامی آستان قدس رضوی، ص ۵۰

رافی، عبدالله. (۱۳۸۷). روان‌شناسی تحولی، نظریه ذهن، در دسترس سایت دانشیار.

عبداله‌زاده، بیانه. (۱۳۸۶). مقایسه بین عوامل شخصیتی سبک‌های حل مسئله و میزان

استرس تجربه شده میان افراد وابسته به مواد و افراد بهنجار، پایان‌نامه کارشناس ارشد،

روان‌شناسی بالینی، دانشگاه تبریز.

فراهانی، م.ن. (۱۳۸۷). روان‌شناسی شخصیت، تهران، انتشارات دانشگاه تربیت معلم

فرگوسن، جرج.ا و تاکانه، پوریستو. (۱۹۸۹). تحلیل آماری و روان‌شناسی علوم تربیتی

ترجمه‌ی علی دلاور. تهران: نشر ارسباران، (۱۳۸۰)

فرانکنا، ویلیام، کی. (۱۳۷۶). فلسفه اخلاق، ترجمه هادی صادقی، قم موسسه فرهنگی طه

قانع‌ی راد، محمدمبین و همکاران. (۱۳۸۸). عوامل مؤثر در میزان مشارکت داوطلبان

جمعیت احمر، فصلنامه علمی امداد و نجات: ۲۸-۳۴

کاسیرر، ارنست. (۱۹۴۵). رساله‌ای در باب انسان (درآمدی بر فلسفه فرهنگ)، ترجمه

بزرگ نادر زاده، (۱۳۷۳)، تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، چاپ

دوم.

کوزر، لوئیس، روزنبرگ، برنارد. (۱۹۷۵). *نظریه‌های بنیادی جامعه‌شناختی*، ترجمه‌ی فرهنگ ارشاد (۱۳۷۸)

کریمی، یوسف. (۱۳۸۲). *روان‌شناسی شخصیت*. تهران: نشر ویرایش.

کلانتری، صمدی و همکاران. (۱۳۸۶). بررسی تفاوتی نوع دوستی در جامعه شهری ایران و عوامل مؤثر بر آن. *مجله علمی - پژوهشی دانش و رفتار*. دانشگاه شاهد، سال چهاردهم، دوره جدید، شماره ۲۲، اردیبهشت ۱۳۸۶

کلانتری، صمد و دیگران. (۱۳۸۶). بررسی بی تفاوتی و نوع دوستی در جامعه شهری ایران و عوامل مؤثر بر آن *مجله دانشور دو ماهنامه علمی - پژوهشی دانشگاه شاهد سال چهاردهم - دوره جدید، شماره ۲۲، اردیبهشت ۱۳۸۶*

محسنی، نیکچهره. (۱۹۹۹). از روان‌شناسی بین فرهنگی تا روان‌شناسی فرهنگی. *مجله روان‌شناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران*، دوره جدید سال چهارم، شماره ۱ محمدی، نورالله. (۱۳۷۳). بررسی تحول اخلاقی و دیگر دوستی در نوجوانان سرآمد و عادی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه تربیت مدرس پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران.

ملا یوسفی، مجید. (۱۳۸۷). نیگل و عینیت ارزش‌های اخلاقی. *نشریه نامه حکمت*، شماره ۱۱ ص ۱-۱۴

میدلارسکی، الیزابت. (۱۹۹۵). نوع دوستی، ترجمه شروین شمالی. *تربیت سال*، یازدهم شماره سوم، آذر، ۱۳۷۴

ملک افضلی، حسینی و همکاران. (۱۳۸۳). ارزیابی سریع ارائه خدمات بهداشت روان به بازماندگان زلزله دی ماه ۱۳۸۲. *مجله دانشکده بهداشت و انستیتو تحقیقات بهداشتی زمستان ۱۳۸۳، سال سوم، شماره چهاردهم*

مطهری، مرتضی. (۱۳۷۴). *فطرت، قم: انتشارات صدرا*.

معلمی، حسن. (۱۳۸۰). *مبانی اخلاقی در فلسفه غرب و در فلسفه اسلامی*، تهران: مؤسسه فرهنگی دانش و اندیشه معاصر.

مک اینتایر، السدیر (بی‌تا)، *تاریخچه فلسفه اخلاق*، ترجمه انشاءالله رحمتی، تهران، انتشارات حکمت، ۱۳۷۹.

مک اینتایر، السدیر (بی‌تا)، *فلسفه اخلاق در تفکر غرب*، ترجمه حمید شهریاری، تهران، سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها، مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی، ۱۳۸۵.

ملکیان، مصطفی. (۱۳۸۹). *حسین بن علی قدیس و قهرمان اخلاقی*. تلقی نواز عاشورا مورفی، نانسی. (۱۳۸۴). *الهیات، کیهان‌شناسی و اخلاق*. ترجمه ابوالفضل حقیری قزوینی. *فصل‌نامه تخصصی معرفت‌شناسی*، سال ششم، شماره اول و دوم، بهار و تابستان ۱۳۸۴.

موری ادوارد، ج. (۱۳۶۳). *انگیزش و هیجان*، ترجمه محمدتقی براهنی، نشر سهامی چهر. موسوی نسب، سیدمحمد حسین و همکاران. (۱۳۸۵). *خوش‌بینی - بدبینی و راهبردهای کنار آمدن*، پیش‌بینی سازگاری روان‌شناختی در نوجوانان، مجله روانپزشکی و روان‌شناسی بالینی ایران، سال دوازدهم شماره ۴، زمستان ۱۳۸۵ ص ۳۸۹-۳۸۰ مؤسسه آزمون یار پویا. (۱۳۸۷). *مقیاس رضایتمندی از نیازهای اساسی روان‌شناختی*، محمد، مجدیان

میرزا محمدی، محمد حسن. (۱۳۸۹). *بررسی تطبیقی سلامت معنوی از نگاه متفکرین اسلامی و غرب*. همایش سلامت معنوی و تعمیق تربیت اسلامی - پژوهشگاه آموزش و پرورش

واعظی، احمد. (۱۳۸۲). *انسان از دیدگاه اسلام*. تهران: سمت. وای ولو و فرانک رابرت. (۱۳۷۸). *انسان‌شناسی فرهنگی*، ترجمه‌ی علیرضا قبادی. همدان: انتشارات دانشگاه بوعلی سینا

ویلسون، ادوارد. (۲۰۰۰). *شالوده زیست‌شناسی اخلاق*. ترجمه کاوه فیض‌اللهی. دردسترس سایت گوگل پیشرفته، دی، ۱۳۸۹.

هرگنهان، بی‌آر و السون، متیود، اچ. (۲۰۰۹). *نظریه‌های یادگیری*. ترجمه علی اکبر سیف، ویرایش هشتم، تهران، انتشارات دوران، ۱۳۸۹ صفحه ۴۹۵-۵۰۴

- سوبر، الیوت. (۱۳۸۴). *جستارهایی در روان‌شناسی اخلاقی*، ترجمه منصور نصیری، دفتر نشر معارف اسلامی
- عریضی، حمیدرضا. (۱۳۸۹). بررسی شخصیت زن نمایشنامه‌ی عروسک خانه سه نظریه اخلاقی. *مجله زن در فرهنگ و هنر. پژوهش زنان*، دوره دوم، شماره ۱، ص ۲۳-۴۰
- علم مهرجردی، زهرا. (۱۳۸۱). بررسی رابطه بین نگرش مذهبی، نوع دوستی و سازگاری اجتماعی دانشجویان دانشگاه الزهراء، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی پایان‌نامه کارشناسی ارشد
- صفایی مقدم، مسعود. (۱۳۸۲). بررسی نظریه خودگرایی اخلاقی بر اساس معیار عقلانیت بحثی در فلسفه آموزش و پرورش اخلاقی، *مجله علوم تربیتی و روان‌شناسی*، دانشگاه شهید چمران، دوره سوم، سال دهم، شماره ۳ و ۴، ص ۱-۱۶
- طالب‌زاده ثانی، هادی و کدیور، پروین. (۱۳۸۱). بررسی رابطه دانش فراشناخت اخلاقی با استدلال و رفتار اخلاقی. *پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه تربیت معلم*
- طالبی، ابوتراب. (۱۳۸۰). بررسی تعارض بین ارزش‌های اخلاقی و مذهبی. *کنش اجتماعی*. پایان‌نامه دکتری دانشگاه تربیت مدرس.
- عباس زاده، عباس؛ عابدی، حیدرعلی و دیگران. (۱۳۸۱). *طراحی و ارزیابی عملکرد اخلاقی پرستاران*. مقاله پژوهشی، *مجله طب و تزکیه*، شماره ۴۷.
- نوبخت. (۱۳۷۳). بررسی رابطه بین قضاوت اخلاقی و منبع کنترل در بین دانش‌آموزان پسر و دختر. *کلاس سوم متوسطه استهبانان*

- Angyle, m. (2000). Dictionary of psychology. London, Re outledge.
- Bekkers, rene. (2007). Measuring altruistic in surveys: the All-or-Nothing Dictator: [http: www.survey Methods.org](http://www.surveyMethods.org) vol.1, No3, pp. 134-144
- Bloom, B. (1985). Developing Talent in Young people Manu Fectured in the United States of American.
- Glaser, b. & etal. (1967). Discovery of Croun
- Iener, E. (1994). Asses ming Subjective Wellbeing progress and opportunities
- Kellenberger, Jame. (2001). Moral Relativism, Moral Diversity & Human Relationships. The Pennsylvania State university press, pp. 66-67
- Psychological egoism. (2008) In Wikipedia, The Free Encyclopedia.

- Retrieved From <http://en.Wikipedia.org>
- Batson, C. D. Miho, t. (1982). More evidence that empathy is source of altruistic motivation. *Journal of personality and social psychology*, 42: 551-558.
- Bier hoff, H. W.(1991). Evidence for altruistic personality data on accident research, *journal of personality*, 56(2), 263-28.
- Brann, D. j. M. Lantana, B.(1968). By stander intervention in emergencies, Diffusion of responsibility, *journal of personality and social psychology*, 44: 20-23
- Eisen berg. N. & lennon, r. (1983).sex differences in empathy and related capacities psychological Bulletin, 94, 100-131.
- Eisenberg, N.(2001). Empathy-Related Responding link with self – regulation, moral judgment, and Moral behavior. Available <http://portal.Idc.acil/en/symposium/Herzliy> a symposium forgiveness' and self-forgiving, and v, 4. (2) P107-126.
- Enright, D. (1996). Counseling within the forgiveness tried on forgiving receiving. tried on forgiving. *Forgiveness and self- Forgiving*,and volum,4. (2) pp107-126
- Foucault, M. (1977). *Discipline and punish: birth of the prison*. London: taristok
- Fowers, B. j. (2000) *the myth of marital happiness: how embracing the virtues of loyalty , generosity, justice, and courage can strengthen yiur relation ship*, sanfrancisco, CA: jossey – bass publishers and little field publishers.
- Hooman, H. A. (2010). *Structural equation modeling with LISREL software application: SAMT*
- Harter. S. (1988). *Manual for the self – perception for adolescents* Denver, co university of Denver.
- Hater, s.(1983). Developmental perspectives on self – system, In. M hetherinton (Ed), *social Developmetn: carmchael's Manual of child psychology*. Newyourk: wiley.
- [http:// portal.Idc.Ac.il/en/symposium/herzliy](http://portal.Idc.Ac.il/en/symposium/herzliy) asymposium/ hezliya symposium / document / dc ensenberg. [http:// progressivesirit. com/Empath](http://progressivesirit.com/Empath)
- [http:// www.philosoph.uncc.edu/mleldrid/saapusc/pbt1](http://www.philosoph.uncc.edu/mleldrid/saapusc/pbt1)
- Ia coboni, m. (2007). the intentions of others with one's own mirror neuron system. *Plos biology* 3(3): e 79.doi: 1.1371/*Journal phio*.0030079
- Iacoboni, M. (2009). Imitation, Empathy, and Mirror Neurons manual review of psychology. 60:653670 volume publication date January.
- Kurez, I (1995). Inevitability and change ability of stereotypes: A review oftheories. *polish psychological bulletin*, 26, 113-12B
- Kurt, Richard, *egoism and altneism L* in Rutledge Encyclopedia of philosophy, Edited by: Edward carriage: London: London, Rout ledge:

1998

- Levin, R. Norenzyan, Aphilbriek, k. (2001). Cultural difference in the helping of strangers, *Journal of cross cultural psychology*, 32:556-559.
- Likona, Thomas. (2000).educating for character how our schools can teach respect and Sydney: Auckland.
- Macintyre, Alasdair. (1989). After Virtue Notre Dame University of Notre Dame press, enlarged edition 1989.
- NAGEL, Thomas. (2000).the possibility on Altruism originally published 1970 bag clarendon pross, oxford printed in the united states of American
- Pervin, L. A. & john, O. p. (2001). *Personality*, New York: john Wiley & son
- Rushton, j. p.(1984). The altruistic personality, Evidence from laboratory, nature altruistic, and self – reported perspective. In E staub. D. Barta, j karylowski & j reykowskhi (Eds.), Development and maintenance of proalal wolop: New York: plenum press.\
- Rushton, J.p. (1984). socio biology: Toward a theory of individual and group differnces in personality and social behavior. In j.r. Royce &Lp. Mos (Dds). *Annals of theoretical psychology* (Vol.2, pp441- 452) New York: plenum press.
- Rushton, J phillippe. (1986). Altruism and aggression: the heritability of individual differences. In anal at pertananar, and social 899; 1101019, 1989 vol 50,No 6/1192-1198
- Simmons, R. C. (1991). Altruism and sociology. *sociology, psychological a quarterly*,32(1),1-22
- Sternberg, Robert. (2006). cognitive psychology. wad worth 4thed.
- Tried: on forgiving, receiving. forgives and self – forgiving, and volume, 40(2)P.1007-126 ,WWW.scientificamerican.com/articl/cfm